

Фінансово-інвестиційне забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства: диверсифікація джерел та методів

Марчук Ю. М.¹, Демидюк С. М.², Аксаїтов Р. Ш.³, Доценко Т. Г.⁴

Опубліковано	Секція	УДК
24.07.2023	Економіка	330.34

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8304205>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Обґрунтовано, що зростання рівня капіталізації лісового господарства та посилення його вагомості у соціально-економічному піднесенні країни та регіонів великою мірою залежить від прискорення темпів модернізації основних лісгосподарських та лісоохоронних засобів. Виявлено, що високий рівень спрацювання основних лісгосподарських та лісоохоронних засобів та підвищення ефективності лісовідновлення, лісорозведення, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини детермінують необхідність модернізації виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів. Дослідження показали, що у 2013-2021 роках в динаміці реальної величини фінансування державними лісовими господарствами капітальних видатків у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів не спостерігається висхідної тенденції у зв'язку з обмеженістю внутрішніх джерел інвестування та надмірною звуженістю зовнішніх джерел фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації проєктів модернізації мережі об'єктів лісгосподарської і лісоохоронної інфраструктури. Встановлено, що подолання інвестиційного дефіциту у лісовому господарстві України напряму залежить від диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації техніко-технологічної складової основного капіталу постійних лісокористувачів за рахунок коштів, акумульованих в межах глобальної специфікації джерел інвестування лісгосподарських та лісоохоронних проєктів. Обґрунтовано, що пріоритетом диверсифікації джерел та методів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства є активізація співпраці з Групою Світового банку в частині фінансування проєктів збереження лісового біорізноманіття, проєктів скорочення рівня бідності та розвитку сільських територій за рахунок комплексного використання лісоресурсного потенціалу, проєктів розвитку лісової біоенергетики на основі утилізації лісосічних відходів і виробництва різноманітних видів біологічного палива. Встановлено, що диверсифікація зовнішніх джерел інвестування модернізації основного капіталу постійних лісокористувачів залежить від

¹ кандидат сільськогосподарських наук, доцент, завідувач кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції, Національний університет біоресурсів і природокористування України, <https://orcid.org/0000-0003-1184-261X>

² кандидат економічних наук, доцент, декан економічного факультету, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», <https://orcid.org/0000-0001-7911-7460>

³ <https://orcid.org/0009-0002-5875-6209>

⁴ <https://orcid.org/0009-0007-9804-7884>

вирішення проблем функціонування глобальних фінансових інститутів-донорів лісового господарства: подолання фрагментації джерел фінансування, усунення проявів дублювання діяльності, обмеження непродуктивної конкуренції, спрощення фінансової звітності.

Ключові слова: фінансово-інвестиційне забезпечення, основний капітал, модернізація, капітальні видатки, екосистемні послуги, приватні інвестиції.

Financial and investment support for the modernization of the main capital of forestry: diversification of sources and methods

Annotation. It is substantiated that the increase in the level of capitalization of forestry and the strengthening of its importance in the socio-economic development of the country and regions largely depends on the acceleration of the modernization of the main forestry and forest protection means. It was found that the high level of operation of the main forestry and forest protection tools and the improvement of the efficiency of reforestation, afforestation, logging, transportation and processing of wood determine the need to modernize production equipment, cars, devices, machines and mechanisms. Studies have shown that in the years 2013-2021, there is no upward trend in the dynamics of the real amount of financing by state forestry enterprises for capital expenditures for the purchase of production equipment, cars, devices, machines and mechanisms due to the limitation of internal sources of investment and the excessive narrowing of external sources of financial-investment support for the implementation of modernization projects of the network of forestry and forest protection infrastructure objects. It was established that overcoming the investment deficit in the forestry of Ukraine directly depends on the diversification of sources of financial and investment support for the modernization of the technical and technological component of the main capital of permanent forest users at the expense of funds accumulated within the global specification of sources of investment in forestry and forest protection projects. It is substantiated that the priority of diversification of sources and methods of financial and investment support for the modernization of the main capital of forestry is the activation of cooperation with the World Bank Group in terms of financing projects for the preservation of forest biodiversity, projects for reducing the level of poverty and developing rural areas due to the comprehensive use of forest resource potential, projects for the development of forest bioenergy based on the utilization of logging waste and the production of various types of biofuels. It has been established that the diversification of external sources of investment for the modernization of the fixed capital of permanent forest users depends on solving the problems of the functioning of global financial institutions-donors of forestry: overcoming the fragmentation of funding sources, eliminating duplication of activities, limiting unproductive competition, simplifying financial reporting.

Keywords: financial and investment support, fixed capital, modernization, capital expenditures, ecosystem services, private investment.

Вступ

Переведення суб'єктів лісгосподарського виробництва на траєкторію невиснажливого та збалансованого ведення лісового господарства потребує комплексної модернізації активної та пасивної частини основного капіталу постійних лісокористувачів. Така модернізація має передбачати створення сучасних селекційно-насінневих комплексів, розширення масштабів капітального будівництва, будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт лісгосподарських доріг, оновлення парку лісгосподарської техніки та пожежних автомобілів, дорожньо-будівельної техніки та інших видів виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів.

Незважаючи на корпоратизацію лісового сектора (створення на базі державних лісових господарств ДП «Ліси України»), що призвела до підвищення рівня концентрації капітальних інвестицій, наявні внутрішні джерела інвестування проєктів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основного капіталу постійних лісокористувачів та впровадження сучасних методів та технологій розвитку селекційно-насіenneвої справи, здійснення лісогосподарських заходів, лісозаготівель, транспортування, переробки та утилізації деревини є недостатніми. Необхідною є диверсифікація джерел та методів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства на основі формування інституціонального підґрунтя залучення міжнародної фінансової допомоги в межах міжнародних конвенцій лісівничого спрямування, нової кліматичної угоди, діяльності спеціалізованих глобальних інститутів фінансування лісовідновлення та лісорозведення, а також залучення коштів урядів іноземних держав та міжнародних і вітчизняних фінансово-кредитних установ. Надмірна уніфікованість та зарегульованість методів фінансово-інвестиційного забезпечення оновлення основного капіталу лісового господарства не давала можливостей залучати іноземні та вітчизняні приватні інвестиції, а також грантові кошти у модернізацію техніко-технологічної бази невиснажливого, збалансованого та безперервного ведення лісового господарства. Виходячи з того, що зростання економічної ефективності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів великою мірою залежить від підвищення рівня фондovіддачі і фондоозброєності та зниження рівня фондомісткості виробництва, першочергового значення потребує нарощення інвестиційних вливань у модернізацію виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів.

Актуальні проблеми фінансування процесів оновлення основного капіталу лісового господарства розглядають у своїх працях такі вітчизняні вчені як О. Дзюбенко, А. Жаворонок, О. Зінкевич, А. Карпук, Н. Ковальчук, Л. Полякова, А. Торосов та ін. [2-4; 7-10], де визначаються сутнісні характеристики складових основного капіталу постійних лісокористувачів, обґрунтовуються пріоритети диверсифікації джерел і методів фінансово-інвестиційного забезпечення оновлення парку виробничого обладнання, нарощення масштабів капітального будівництва та будівництва лісогосподарських робіт, застосування сучасних методів лісовідновлення, лісорозведення, лісозаготівель та утилізації малоліквідної деревини, залучення коштів глобальних екологічних фондів та міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Виходячи з високого рівня спрацювання активної частини основних лісогосподарських і лісоохоронних засобів та необхідності підвищення техніко-технологічного рівня ведення лісового господарства, вихідною теоретико-методологічною позицією фінансово-економічного забезпечення модернізації основного капіталу постійних лісокористувачів слід вважати авторський підхід О. Дзюбенка стосовно виокремлення пріоритетів інноваційного оновлення парку виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів. Згідно підходу О. Дзюбенка, першочергового значення набуває фінансово-інвестиційне забезпечення: 1) запровадження сучасних технологій лісовирощування, лісовідновлення, лісорозведення, що передбачають застосування провідного досвіду селекційної діяльності, вирощування садивного матеріалу та використання сучасних методів екологічного реінжинірингу лісових земель; 2) введення сучасної лісоексплуатаційної техніки, що підвищує результативність заготівлі деревини, зменшує її втрати при складуванні та транспортуванні, а також знижує рівень питомих матеріальних витрат на виробництво продукції, робіт та послуг лісового господарства; 3) застосування методів та технологій наближеного до природи лісівництва; 4) застосування методів суцільно-вибіркового ведення лісового господарства, що зменшить площі суцільних

рубок та дасть можливість максимізувати приріст деревної біомаси на одиницю площі та збалансувати породно-вікову структуру лісового фонду в цілому [2].

На переконання Р. Буценка, забезпечення високого рівня ефективності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів значною мірою визначається високим техніко-технологічним рівнем основного капіталу як у сфері відновлення, відтворення та охорони лісоресурсного потенціалу, так і у сфері переробки деревини та використання екосистемних послуг лісів. У зв'язку з перманентним інвестиційним дефіцитом в системі лісового господарства постійні лісокористувачі надто повільно оновлюють основні засоби, що призвело до високого рівня їх спрацювання. Перманентний інвестиційний дефіцит у лісовому господарстві України зумовлений надмірною звуженістю методів, способів та джерел інвестування внаслідок інституціональної невідповідності окремих фаз здійснення інвестиційної діяльності [1]. Поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі, зокрема створення багаторівневої мережі управлінських ланок в корпоративній системі ДП «Ліси України», а також гармонізація вітчизняного лісового господарства з міжнародними лісівничими конвенціями створюють сприятливе інституціональне підґрунтя для диверсифікації інвестиційних потоків у модернізацію основного капіталу лісового господарства України.

У працях вітчизняних вчених при розгляді наявних та потенційних форм, методів та джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства увага акцентується на тому, що фундаментальною детермінантою об'єктивно невисокого рівня привабливості для приватних інвесторів лісогосподарських проєктів є те, що має місце значний часовий лаг між посадкою та стиглістю лісових насаджень. Мостепанюк В. та Т. Гайдучок переконані, що для стабільного розвитку лісової галузі потрібне і відповідне фінансування. Проблема фінансування лісової галузі тісно пов'язана з її специфічними особливостями – довготривалим періодом лісовирощування та поєднання у цьому процесі сил природи і праці. Реформування галузі потребує вдосконалення механізму фінансування лісового господарства з урахуванням регіональних особливостей, вдосконалення системи оподаткування, оновлення системи продажу необробленої деревини тощо. Особливості функціонування лісової галузі вимагають стабільного фінансового забезпечення. Тільки за таких умов реальним є формування конкретної стратегії розвитку лісового господарства в контексті використання європейського досвіду фінансового забезпечення [7, с. 622]. Якраз через запровадження гнучкої та стимулюючої податкової системи, створення сприятливих умов для кредитування лісогосподарських проєктів та спрощення надання комплексу публічних адміністративних та лісовпорядкувальних послуг створяться умови для усунення перманентного інвестиційного дефіциту в діяльності постійних лісокористувачів. Тому вирішення проблеми нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства знаходиться у площині інституціоналізації сучасних, перевірених передовою іноземною практикою форм та методів інвестування проєктів лісовирощування, лісовідновлення, лісорозведення, лісозаготівель, транспортування, переробки та утилізації деревини.

Торосов А., Є. Зуєв та Ю. Харченко магістральною ланкою нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства розглядають створення Фонду фінансування лісового господарства України у складі спеціального фонду Державного бюджету України, що дозволить на принципах програмно-цільового бюджетного фінансування забезпечити виконання Державних програм розвитку лісового господарства за регіонами згідно матеріалів лісовпорядкування та наукових рекомендацій [10]. Враховуючи високий рівень

спрацювання основних лісогосподарських та лісоохоронних засобів постійних лісокористувачів України, даний фонд не забезпечить повною мірою потребу у фінансових ресурсах, але його наявність свідчатиме про стабільне джерело фінансово-інвестиційного забезпечення і тим самим стимулюватиме суб'єкти лісогосподарського підприємництва нарощувати внутрішні джерела інвестування та залучати кошти на ринку позикового капіталу.

Заслугує на увагу підхід О. Зінкевича стосовно трансформації системи фінансово-інвестиційного забезпечення лісового господарства. Згідно його підходу, фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку лісового господарства – це сукупність фінансових відносин, які виникають у процесі акумуляції, розпорядження та використання фінансових ресурсів для забезпечення розвитку галузі матеріального виробництва, що вивчає, веде облік і відтворення, охорону й захист лісів, а також здійснює регулювання їх використання з метою задоволення потреб економічних суб'єктів у лісових та пов'язаних із ними інших ресурсів. Необхідно формувати інституціональні умови для підвищення доступності фінансових ресурсів, які можуть бути залученими на прийнятих умовах для розвитку лісових господарств [4, с. 125-126]. В умовах євроінтеграційних устремлень України, формування нової глобальної природоохоронної архітектури, поглиблення децентралізації влади, корпоратизації лісового сектора необхідно розширювати ареал участі лісових господарств на різноманітних сегментах ринку позикового капіталу, забезпечувати можливість використання системи іпотечно-заставних відносин для отримання кредитних ресурсів.

Жаворонок А. та Н. Ковальчук вважають, що наявність достатньої суми джерел фінансового забезпечення дає змогу підприємствам лісової галузі забезпечити достатній рівень фінансової стійкості, що має не лише позитивні наслідки для конкретного суб'єкта господарювання у вигляді фінансово-економічних вигод, але й позитивні екологічні та соціальні наслідки для держави загалом. В умовах складних економічних перетворень, коли діяльність лісових господарств загалом бажає кращого, важливо постійно моніторити фінансовий стан цих підприємств, аналізувати достатність джерел фінансування, їх співвідношення, можливості залучення, вибір найкращих форм та методів такого залучення з урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності, пов'язаної з розширеним відтворенням та господарським освоєнням лісоресурсного потенціалу [3, с. 154-155]. В умовах підвищення концентрації інвестиційних ресурсів внаслідок корпоратизації лісового сектора створюються умови для перехресного субсидування лісових господарств, які функціонують у малолісних районах. Таким чином буде сформовано механізм усунення інвестиційного дефіциту та забезпечено вчасне поповнення оборотних коштів у господарствах, котрі не мають необхідної ресурсно-виробничої бази для ведення прибуткової виробничо-господарської діяльності та забезпечення соціального пакету для працівників даних господарств.

Системністю стосовно вирішення міжнародних проблем надання фінансової підтримки сталого ведення лісового господарства відзначається підхід Л. Полякової, котра виокремлює конкретні джерела фінансово-інвестиційного забезпечення процесів лісовідновлення та лісорозведення в глобальному масштабі. Такими джерелами виступають: кошти, отримані в рамках державної підтримки, приватні інвестиції, кошти, акумульовані в процесі комерціалізації екосистемних послуг лісів. Вона також акцентує увагу на важливій ролі Групи Світового банку, Продовольчої і сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй (ФАО), Глобального екологічного фонду та Міжнародної організації з тропічної деревини [8; 9]. Як показує практика останніх років у вітчизняній практиці адміністрування лісового господарства надзвичайно спорадично та мляво здійснюється процес залучення інвестицій у сектор постійних лісокористувачів за

рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних організацій та глобальних екологічних фондів.

В умовах воєнного часу для багатьох регіонів лісове господарство набуло ще більшої ваги і тому необхідним є використання наявних резервів ефективнішого функціонування даної ланки господарського комплексу. Також відбувся процес корпоратизації лісового сектору, яка фактично демонтувала багаторічну архітектуру лісогосподарювання, котра функціонувала в Україні протягом десятиліть. Прискорені темпи цифрової трансформації системи управління рухом лісопродукції сформували передумови для зрушень у вартісній структурі основного капіталу. Всі ці детермінанти вимагають перегляду стратегічних пріоритетів диверсифікації методів та джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу, що має отримати відповідне теоретико-методологічне обґрунтування.

Метою статті виступає розроблення комплексного підходу стосовно диверсифікації методів та джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства в умовах корпоратизації, децентралізації та цифровізації лісового сектора національного господарства з врахуванням вимог воєнного часу.

Результати

Прикметною рисою формування основного капіталу лісового господарства є те, що багатофункціональне значення лісів для розвитку національної економіки та життєдіяльності населення детермінує співвідношення між активною та пасивною частинами. Основний капітал у лісовому господарстві – це не лише обладнання, транспортні засоби, господарський інвентар, але і лісові землі та власне і лісові насадження, оскільки лісові землі продукують приріст деревної та недеревної маси, а лісові насадження забезпечують продукування екосистемних послуг, зокрема корисних властивостей лісів. Основний капітал лісового господарства охоплює техніко-технологічну (виробниче обладнання, автомобілі, прилади, машини, механізми), виробничо-господарську (будівлі та споруди) та природно-ресурсну (лісові землі, лісові насадження та інші компоненти лісових біогеоценозів) складові [5, с.119-120]. Для підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів у короткостроковій перспективі найголовніше значення має модернізація техніко-технологічної складової основного капіталу лісового господарства, тобто інноваційне оновлення виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів. Тому нарощення капітальних видатків у модернізацію техніко-технологічної складової основного капіталу – один з основних пріоритетів регуляторних органів сфери лісогосподарювання, вищої та регіональної управлінських ланок ДП «Ліси України», менеджменту постійних лісокористувачів у царині інвестиційного процесу. У динаміці номінальної величини капітальних видатків підприємств Державного агентства лісових ресурсів України (ДАЛРУ) у придбання більшості складових виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів спостерігається висхідна тенденція (табл. 1).

Таблиця 1

Капітальні видатки у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів,
профінансовані підприємствами ДАЛРУ*

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021- 2013	2021/2013
Придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів, млн грн, у тому числі:	129,7	156,4	354,6	323,5	280,4	365,9	163,5	179,4	627,4	497,7	4,8 раз
- лісогосподарської техніки, млн грн	42,7	86,7	171,4	127,1	112,3	134,2	66,9	72,2	262,5	219,8	6,1 раз
- пожежних автомобілів, млн грн	1,2	0,38	1,7	4,95	0,71	2,8	3,7	23,3	64,5	63,3	53,8 раз
- засобів боротьби зі шкідниками, млн грн	0,06	0,012	0,03	0,047	0,081	0,103	0,038	-	0,06	0	100,0 %
- дорожньо-будівельної техніки, млн грн	13,1	0,536	12,9	4,5	0,019	3,7	1,43	19,6	5,35	-7,75	40,8 %
- екологобезпечних машин та механізмів, млн грн	0,34	0,18	1,8	0,4	0,114	0,683	0,92	-	1,2	0,86	3,5 раз
- інші придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів, млн грн	72,4	68,6	166,7	186,4	167,1	224,5	90,6	64,3	293,8	221,4	4,1 раз

*розраховано за даними ДАЛРУ

Таблиця 2

Капітальні видатки у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів, профінансовані підприємствами ДАЛРУ (у порівняних цінах 2013 року)*

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021- 2013	2021/2013
Дефлятор ВВП	100	115,9	138,9	117,1	122,1	115,4	108,2	110,3	124,8		
Дефлятор ВВП наростаючим підсумком	100	115,9	161,0	188,5	230,2	265,6	287,4	317,0	395,6		
Придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів, млн грн, у тому числі:	129,7	134,9	220,3	171,6	121,8	137,8	56,9	56,6	158,6	28,9	1,2 раза
- лісогосподарської техніки, млн грн	42,7	74,8	106,5	67,4	48,8	50,5	23,3	22,8	66,4	23,7	1,6 раза
- пожежних автомобілів, млн грн	1,20	0,33	1,06	2,63	0,31	1,05	1,29	7,35	16,30	15,1	13,6 раза
- засобів боротьби зі шкідниками, млн грн	0,060	0,010	0,019	0,025	0,035	0,039	0,013	0,000	0,015	-0,045	25 %
- дорожньо-будівельної техніки, млн грн	13,10	0,46	8,01	2,39	0,01	1,39	0,50	6,18	1,35	-11,7	10 %
- екологобезпечних машин та механізмів, млн грн	0,34	0,16	1,12	0,21	0,05	0,26	0,32	0,00	0,30	-0,04	90 %
- інші придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів, млн грн	72,4	59,2	103,5	98,9	72,6	84,5	31,5	20,3	74,3	1,9	1,03 раза

*розраховано за даними ДАЛРУ та Державної служби статистики України

Однак, для об'єктивного аналізу реальної величини капітальних видатків у модернізацію техніко-технологічної складової основного капіталу лісового господарства варто врахувати ціновий фактор, який прямо впливає на суми капітальних видатків на придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів. Внаслідок девальвації гривні у 2014-2015 роках відбулося суттєве зростання цін на автомобілі, техніку, обладнання та хімічні реагенти. Тому з метою нівелювання цінового фактору варто використати такий показник як дефлятор ВВП і за його допомогою привести ціни до рівня 2013 року (першого року аналізованого періоду), розрахувавши цей показник наростаючим підсумком. Далі суми капітальних видатків за роками варто привести до порівнюваної бази (2013 рік) шляхом ділення кожного показника на відповідне значення дефлятора ВВП наростаючим підсумком у конкретному році. Розраховані дані наведено у табл. 2.

Опрацьовані таким чином дані дають можливість проаналізувати реальні тенденції у сфері фінансування підприємствами ДАЛРУ капітальних видатків на придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів. Виходячи з динаміки капітальних видатків підприємств ДАЛРУ у придбання активної частини основних засобів та високого рівня спрацювання виробничого обладнання, напрошується висновок про необхідність суттєвого нарощення величини фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу постійних лісокористувачів як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок диверсифікації зовнішніх джерел інвестування. Корпоратизація лісового сектора, що супроводжувалася створенням на базі державних лісових господарств ДП «Ліси України», забезпечила умови для підвищення концентрації фінансового потенціалу, що формує ресурсну базу для нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації, реконструкції та технічного переоснащення техніко-технологічної складової основного капіталу лісового господарства.

Глобальні тренди розвитку підтверджують необхідність прискорення темпів модернізації основного капіталу лісових господарств, щоб знизити рівень матеріаломісткості продукції, забезпечити економію лісосировини на всіх фазах переробки деревини, покращити техніко-експлуатаційні характеристики готової продукції. Технічний розвиток лісових господарств має бути зорієнтований на впровадження продуктивних та процесних інновацій як в лісогосподарський, так і в переробний сегмент лісових господарств. Максимальною мірою необхідно використовувати внутрішні можливості та залучати зовнішні джерела для застосування інноваційних методів та технологій вирощування садивного матеріалу, здійснення рубок догляду (освітлення, прочищення, проріджування та прохідних рубок), лісозаготівель, транспортування та переробки деревини, а також розбудови індустрії рекреаційного лісокористування та індустрії мисливського господарства [6, с. 21-22].

Раціоналізація і підвищення ефективності ведення лісового господарства потребують модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази ведення лісового господарства через придбання і оновлення парку лісогосподарської техніки і знарядь для лісовідновлення і лісорозведення, покращення якості проведення рубок формування і оздоровлення лісів. Національна лісова політика має бути зорієнтована на стимулювання постійних лісокористувачів щодо нарощення інвестиційних вливань у збільшення кількості повітряно-трелювальних установок. Це один із елементів еколого-зберігаючих технологій під час лісозаготівлі – забезпечується зменшення впливу на ґрунтовий покрив, підріст та підлісок, зменшується ерозія ґрунтів, що важливо особливо для гірських систем, де трелювальні волоки можуть бути причиною виникнення ярів. Але це дороговартісні технології, які потребують десятки тисяч євро і без програм підтримки (безвідсоткове ввезення, низький відсоток на отримання кредитних ресурсів комерційних банків) впроваджувати їх проблематично.

Модернізація та реконструкція виробничо-технічної бази лісопереробки необхідна для зниження рівня матеріальних та енергетичних витрат, що виступає вагомим чинником отримання цінової конкурентної переваги на міжнародному та національному цільових ринках. Зниження величини операційних витрат продукції лісопереробки та отримання конкурентних цінових переваг дасть змогу збільшити виручку від реалізації та відповідно прибуткові надходження, а це в підсумку сприятиме зростанню рентабельності лісопереробки в цілому. Збільшення виходу продукції з 1 куб. м переробленої деревини стане можливим за умови впровадження техніки та технологій поглибленої лісопереробки і введення в дію техніко-технологічної бази утилізації відходів деревообробки і лісопиляння, що дасть можливість використати некондиційну і малоліквідну деревину для виготовлення продукції з високою доданою вартістю. У підсумку це призведе до зниження частки відходів деревообробки і лісопиляння в загальному обсязі переробленої деревини і тим самим забезпечить економію лісосировини та диверсифікує виробничу програму діяльності лісових господарств (філій ДП «Ліси України»).

Також важливим моментом є максимізація питомої ваги капітальних інвестицій в активну частину основних засобів в загальному обсязі капітальних інвестицій, щоб забезпечити найбільш ефективно їх використання в частині оновлення обладнання, яке безпосереднє дає змогу здійснювати лісовідновлення і лісовідтворення, лісозаготівлі, транспортування деревини, переробку лісосировини, утилізацію малоліквідної деревини. З огляду на останні тенденції в системі інвестиційного забезпечення модернізації та реконструкції виробничо-технічної бази лісового господарства, необхідно створити інституціональні передумови для диверсифікації джерел, методів та форм інвестування лісгосподарських та деревообробних проєктів, а також проєктів розбудови рекреаційної інфраструктури та інфраструктури мисливського господарства [6, с. 21-22].

Дослідження показали, що в умовах воєнного часу, формування нової глобальної природоохоронної архітекtonіки, підвищення вагомості лісового господарства у соціально-економічному піднесенні територіальних громад, корпоратизації лісового сектора виникає гостра необхідність у диверсифікації форм та методів фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства, щоб підвищити результативність процесів лісовідновлення, лісорозведення, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини, а також ефективніше використовувати екосистемні послуги лісових біогеоценозів. Враховуючи звуженість вітчизняних джерел інвестування лісгосподарських та лісоохоронних проєктів, зумовлену військовою агресією країни-терориста глобального масштабу, необхідно активізувати діяльність щодо диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства в межах глобальної природоохоронної архітекtonіки, зорієнтованої на мінімізацію наслідків глобального потепління. На основі підходу Л. Полякової [9] щодо ідентифікації міжнародних проблем фінансової підтримки сталого розвитку лісового господарства сформовано глобальну специфікацію джерел фінансово-інвестиційного забезпечення ведення лісового господарства (рис. 1).

Виконання вимог міжнародних природоохоронних конвенцій дасть змогу результативніше залучати кошти в межах надання державної фінансової допомоги високорозвинених країн країнам, що розвиваються; акумулювати кошти завдяки комерціалізації екосистемних послуг лісів в межах реалізації проєктів збереження природної спадщини, примноження лісового біорізноманіття та поглинання вуглецю; залучати приватні інвестиції, зокрема в частині розбудови індустрії нарощення деревної біомаси для виробництва паливних деревних продуктів.

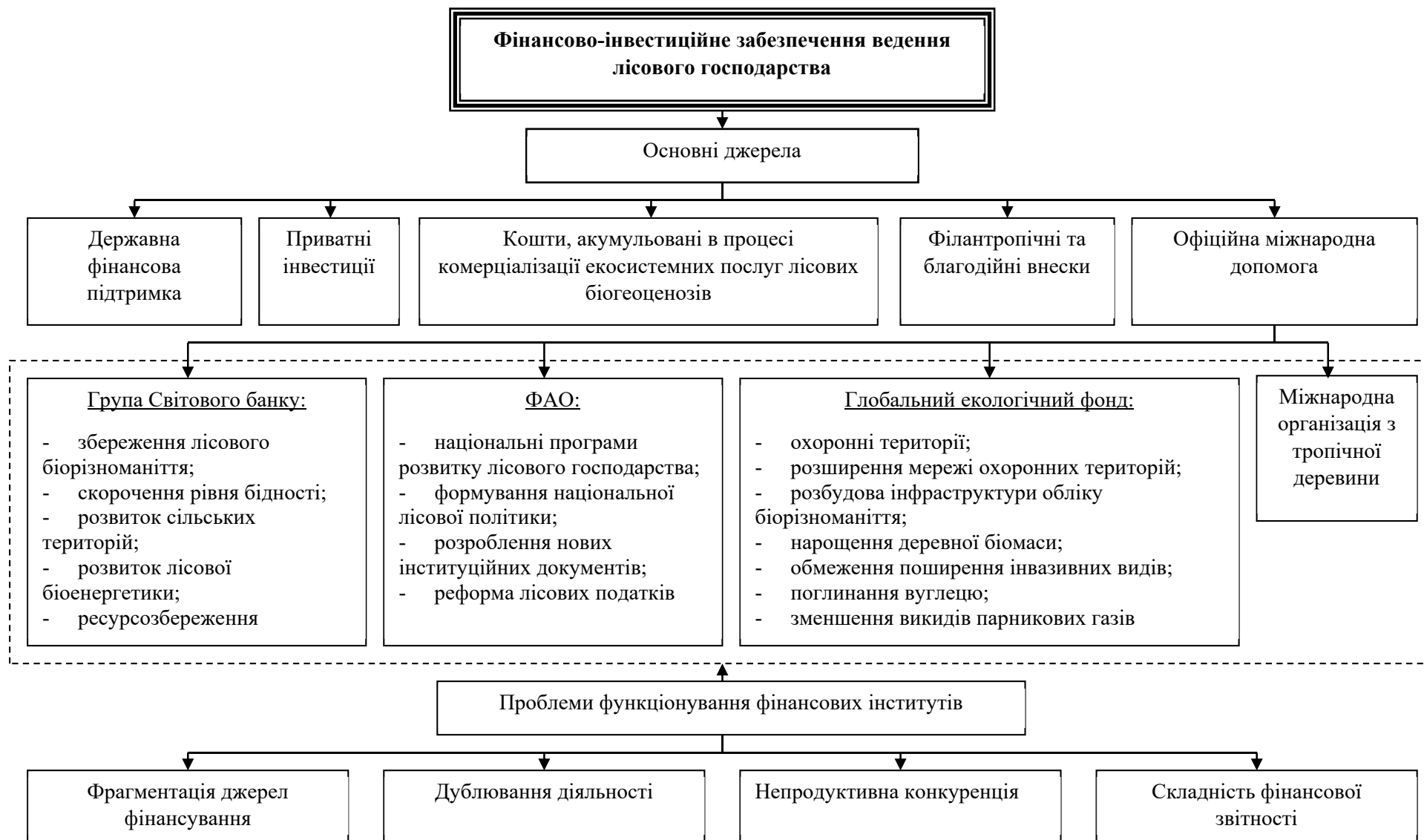


Рис. 1. Глобальна специфікація джерел фінансово-інвестиційного забезпечення ведення лісового господарства
Примітка. Побудовано авторами

В межах офіційної міжнародної допомоги щодо сталого розвитку лісового господарства необхідно активізувати діяльність відносно отримання фінансових ресурсів від Групи Світового банку в частині збереження лісового біорізноманіття, використання деревної та недеревної лісосировини та корисних властивостей лісів для скорочення рівня бідності і розвитку сільських територій (основного ареалу концентрації лісової складової природного багатства країни), розбудови індустрії лісової біоенергетики на основі утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробного виробництва, реалізації проєктів ресурсозбереження у сфері переробки деревини. Виходячи з того, що Україна взяла зобов'язання збільшувати площу природоохоронних територій, доцільно розширювати співпрацю з Глобальним екологічним фондом в частині фінансування проєктів природооблаштування охоронних територій, обмеження поширення інвазивних видів флори і фауни, розбудови системи обліку та моніторингу біорізноманіття.

В умовах поглиблення цифрової трансформації лісової галузі доцільним є розроблення національної програми розвитку лісового господарства і комплексу нових інституційних документів та реформа системи лісових податків. Під реалізацію цих заходів високою є ймовірність отримання допомоги ФАО. Водночас формування дорожньої карти диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства в межах існуючої глобальної природоохоронної архітекtonіки має відштовхуватися від наявних проблем функціонування фінансових інститутів-донорів лісового господарства. Такими проблемами виступають: фрагментація джерел фінансування, дублювання діяльності, непродуктивна конкуренція та складність фінансової звітності.

В умовах корпоратизації лісового сектора, яка забезпечила підвищення рівня концентрації інвестиційного потенціалу лісового господарства України, сформувалися сприятливі стартові умови для співфінансування проєктів лісогосподарського та лісоохоронного спрямування в контексті вирішення глобальних проблем зміни клімату, захисту екосистем суші, нарощення виробництва доступної та чистої енергії.

Висновки

В умовах високого рівня спрацювання активної частини основних лісогосподарських засобів підвищення рівня ефективності функціонування постійних лісокористувачів напряму залежить від прискорення процесів комплексної модернізації технічно-технологічної складової основного капіталу лісового господарства. У 2013-2021 роках у динаміці капітальних видатків підприємств ДАЛРУ у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин та механізмів у порівнянних цінах 2013 року не спостерігається висхідної тенденції, що пов'язано з обмеженістю внутрішніх джерел інвестування постійних лісокористувачів, низькою привабливістю галузі лісового господарства для іноземних та вітчизняних приватних інвесторів у зв'язку з довготривалим періодом лісовирощування, обмеженістю можливостей держави фінансувати проєкти модернізації мережі об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури. В умовах воєнного часу, поглиблення децентралізації влади, корпоратизації лісового сектора подолання дефіциту фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства залежить від диверсифікації джерел інвестування лісогосподарських та лісоохоронних проєктів в межах глобальної природоохоронної архітекtonіки за рахунок нарощення державної фінансової допомоги високорозвинених країн, приватних інвестицій та коштів, акумульованих в процесі комерціалізації екосистемних послуг лісових біогеоценозів.

Список використаних джерел

1. Буценко Р. А. Фінансування капітальних видатків як базова передумова модернізації основного капіталу лісового господарства. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2457/2376>.
2. Дзюбенко О. М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку лісового сектора України: інституціональні засади та напрями диверсифікації: монографія. Житомир, 2020. 383 с.
3. Жаворонок А. В., Ковальчук Н. О. Особливості фінансового забезпечення вітчизняних підприємств лісового господарства. Інфраструктура ринку. 2020. № 43. С. 154–159.
4. Зінкевич О. В. Сутність та особливості фінансового забезпечення розвитку лісового господарства в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. № 1 (21). С. 124–131.
5. Карпук А. І., Голян В. А., Буценко Р. А. Відтворення основного капіталу лісового господарства в умовах цифровізації, євроінтеграції та децентралізації: еколого-економічні аспекти. Бізнес Інформ. 2023. № 5. С. 113–120.
6. Карпук А. І., Кватирко О. М., Гордійчук А. І. Підвищення конкурентоспроможності лісгосподарських підприємств багатолісного регіону: ключові напрями, механізми та інституціональні форми. Економіка та держава. 2021. № 12. С. 17–22.
7. Мостепанюк В. А., Гайдучок Т. С. Фінансування лісового господарства України в контексті європейського досвіду. Аграрна наука, освіта, виробництво: європейський досвід для України: Міжнародна науково-практична конференція, м. Житомир, 17–18 листопада 2015 року: тези доповіді. Житомир, 2015. С. 619–622.
8. Полякова Л. В. Концепція розробки добровільного фінансового механізму. Лісовий і мисливський журнал. 2008. № 6. С. 8–9.
9. Полякова Л. В. Міжнародні проблеми надання фінансової підтримки сталому веденню лісового господарства. Наукові доповіді НУБіП України. 2011. № 4 (26). С. 112–119.
10. Торосов А. С., Зуєв Є. С., Харченко Ю. В. Удосконалення фінансової системи лісової галузі. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2017. № 2. С. 110–115.